

ÚPPV Fakulty veřejných politik SLU v Opavě

PEDAGOGIKA VOĹNÉHO ČASU

doc. Dr. Vlasta Cabanová, PhD.

13. 3. 2021, CŽV

DNES

Co ná čeká počas semestra, jaké jsou organizační pokyny k zabezpečení, jaký je obsah a postup při řešení korespondečních úloh, + máme za sebou propedeutický vstup v kontexte obecní pedagogiky

TÉMATICKÉ OKRUHY které náš čekají

- **Pedagogika volného času** – historický kontext, postavení v systéme věd, renesance problematiky volného času v současnosti,

Terminologie: charakteristika, polovolný čas, vázaný čas, polovýchovný čas, vol. čas ako komodita a vyjadrení statusu.

- **Determinanty volnočasového chování.** Vývoj zájmové činnosti u jednotlivca. Možnosti volnočasové intervence.
- Rozvoj osobnosti vychovávaného jedince při volnočasových aktivitách (zážitková pedagogika).
- **Výchova mimo vyučování** – funkce, cíle, dimenze, současné pojetí.
- Metodika herních činností – vybrané oblasti pg. usměrnování, vedení a řízení her.
- **Sociální prostředí výchovných zařízení** – domov mládeže, dětské domovy, školní družina a školní klub.
- Intencionální a funkcionální formy výchovy ve vybraných volnočasových zařízeních - domov mládeže, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.
- **Volný čas seniorů** – charakteristika, význam, metodika, preventivní význam.
- **Osobnost pedagoga volného času** – typologie, kompetence, rizika spojená s vychovatelskou činností.

CO SE MAJÍ STUDENTI NA PEDAGOGIKE VOLNÉHO ČASU NAUČIT?

Témy -- porozumět a nadobudnúť znalosti a naučit se cílene pozitivne ovlivnovat a organizovat volnočasové aktivity.

KORESPONDENČNÍ ÚKOLY

1. Úloha je napísaný úvodu k sem. práci o **PROŽIVÁNÍ VOLNÉHO ČASU** vo forme **eseje**:

ČO MI DAL VOLNÝ ČAS V ČASE CORONA KRÍZY (sebareflexívna technika). Zamyslení sa nad tým, co deláte doma posledný rok. Vypracovanie (+) a (-) prožívání volného času (aktivít, záujmov, činností) v tomto období. V čom mne zmenilo v období cca jedného roku? (v oblasti postojov, hodnot, režimu dne, životosprávy a pod. Rozsah max 2 -3 strany. Termín: písomné odovzdanie až po spracovaní ďalších 2 častí, na najbližšiu prednášku si prinést jen poznámkovo spracovaný koncept. (Jak zvládám zátaž, co mi pomáhá při únavě z pandemie).

2. část: *zapisujete si denne* SELFMONITORING – zápis do pozn. bloku vždy večer před spaním (ex post facto) po dobu 4 týždňov všech voľnočasových aktivít (aktivita na max. 5 - 6 minút). Vytvoríte si časový snímok, koľko minút denne, analyzujem všetky voľnočasové činnosti : koľko hodín (minút) pozerám TV; pozerám do mobilu; pri PC na chate, rozprávam sa (face to face) s rodičmi; so svojimi deťmi; s partnerom/-kou, čtení (knihy súvisící s profesí, beletrii motivační, časopisy), píšu si denník, lúštim krížovky a venuji se koníčkum (hobby) ...uvést konkrétne. Iné činnosti a aktivity Zapisujete denne aktivity doma v čase od 14. 3. 21 do **5. 4. 21.**

3. *pozorovací část první úlohy*: pokračovanie self-monitoringu voľnočasových činností s dôrazom na denné aktivity len **vo vonkajšom prostredí počas nejméne jedného týdne** (koľko minút ze dne sem vonku na čerstvom vzduchu).

Šport - kultúra – technika.

4. analytická časť: komparace a vyhodnocení **porovnaní** aktivít: **vypočítaní podílu pasívniho a aktívniho (polovolného) ale i** prožívání volného času (**vyhodnocení času od 15.3. - do 15. 4. 21**).

Záver: Vyhodnotenie stavu. Nastavení zrcadla vlastných očakávaní + komparace , čo z toho (které aktivity), čo delám v súčasnosti jsem se naučil v detstve, které aktivity z toho, co delám teď, jsem se naučil od starí rodiču.

(+/- ako sa to zmenilo v priebehu 1-5 rokov dozadu + vyhodnotenie času : **kolik z co toho, co delám ve volném čase delám skutečne rád/rada**. Nové cíle: čo chcem zmeniť robiť viac, čo chcem naučiť svoje deti (plánovanie, ciele). Termín odovzdania (zaslania na *meil* **najneskôr 15. 4. 21** a prezentácie práce na kolokviu.

2. KORESPONDENČNÍ ÚLOHA: *projekt* **LETNÝ TÁBOR**

Som poverený vedúci letného tábora.

Musím si písomne pripraviť:

- Časový harmonogram letného tábora.
- Plán činnosti.
- Režim dne v letnom tábore.
- Spôsob výberu a manažerské organizovanie práce vedúcich oddielov, plán služieb + hospodára a zdravotníka.
- Klíč na vytvorenie a pomenovanie oddielov:
- Vypracovanie hl. pravidiel prevádzky tábora.
- Nástenka a iné formy oznamovania.
- Systém oceňovanie výkonov a odmien.
- Podrobne spracovať na jeden deň v letnom tábore , príprava celotáborovej hry (postup, časový rozpis, finančné náklady);
- Budem viesť jeden záujmový krúžok v oddieli so zameraním na ... (čo viem najlepšie?) s aktivitami pre deti na dva týždne.
- Termín: **29.4.2021** (*prezentace na stretnutí 30. 4. predstavenie projektu a diskusia*)

Základná literatúra ku skúške

- Studijní opora
- Prednášky

- **PEDAGOGICKÁ PROPEDEUTIKA** - VZTAHUJÍCÍ SE KOMPLEMENÁRNÍ POJMY A KATEGORIE, KTERÉ ZNÁME Z MINULÉHO SEMESTRA (*ZÁKLADNÍ KATEGÓRIE A POJMY Z PEDAGOGIKY A PEDAGOGICKEJ PROPEDEUTIKY*)

VÝCHOVA A SEBAVÝCHOVA

- OD VÝCHOVY → K SEBAVÝCHOVE (VÝCHOVA DOMINUJE V DETSTVÍ A DOSPÍVANÍ; V DOSPELOSTI UŽ DOMINUJE SEBAVÝCHOVA - **AUTOREGULACE**);

VYUČOVÁNÍ A UČENÍ

- VYUČOVÁNÍ JE *ŘÍZENÉ UČENÍ* V ORGANIZOVANÝCH PODMÍNKÁCH. V DOSPELOSTI JE VZDELÁVANÍ V ŘÍZENÍ JEDNOLIVCE: **OD UČENÍ INÝMI → K SEBAVZDELÁVANÍ (SEBAUČENIU).**

- **ÚLOHA 1: CHARAKTERIZUJTE ODLIŠNOSTI FORMÁLNE VZDELÁVANIE – NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE – INFORMÁLNE VZDELÁVANIE!**

Program VZDELÁVANIE PRE 21. STOROČIE (4 hlavné piliere vzdelávania)

Medzinárodná komisia UNESCO (*Delorova správa*) **vymedzila základnými procesmi učení se**

- Učiť se **poznávať**
- Učiť se **konať**
- Učiť se **žiť spoločne**
- Učiť se **byť autentickou osobnosťou**
(1998)

Čo znamená sebarozvoj a sebanapĺňanie ?

FORMÁLNA EDUKÁCIA

- JE HIERARCHICKY ŠTRUKTUROVANÁ.
- JE TO CHRONOLOGICKÝ VZOSTUPNÝ SYSTÉM (OD PRIMÁRNEHO PO TERCIÁLNY STUPEŇ).
- PREDSTAVUJE VŠEOBECNÉ A ODBORNÉ ŠTUDIJNÉ PROGRAMY A INŠTITÚCIE POSKYTUJÚCE ODBORNÚ PRAX.
- ŠKOLSKOU POLITIKOU ŠTÁTU NAJVIAC PODPOROVANÁ.
- MALA BY ZABEZPEČIŤ VŠEOBECNÚ GRAMOTNOSŤ , VO VYŠŠÍCH STUPŇOCH VZDELANOSŤ.
- SYSTEMATICKÁ, EKONOMICKY VYSOKO NÁROČNÁ (POMER NÁKLADOV – VÝSLEDKU).

TRENDY SÚČASNEJ ŠKOLY

A. EXTRAPOLÁCIA (AKO BUĎ UDRŽIAVANIE BYROKRATICKY RIADENÝCH ŠKOLSKÝCH SYSTÉMOV – UDRŽÍ SA TRADIČNÝ MODEL VEREJNEJ ŠKOLY, ALEBO ROZŠÍRENÉ UPLATŇOVANIE) TRHOVÉHO MODELU VO VZDELÁVANÍ (PRIVATIZAČNÝ MODEL ŠKOLY).

B. RESCHOLARIZÁCIA (ŠKOLY AKO HLAVNÉ STREDISKÁ SPOLOČENSKÉHO ŽIVOTA SOCIÁLNY MODEL ŠKOLY, ALEBO ŠKOLY AKO ORGANIZÁCIE NA ZÁMERNÉ A RIADENÉ UČENIE SA – MODEL UČIACEJ SA ŠKOLY).

C. DESCHOLARIZÁCIA (ÚPADOK ŠKOLSTVA V DÔSLEDKU NEZÁUJMU O UČITEĽSKÚ PROFESIU, ALEBO AJ NAHRADENIE ŠKOLSKÉHO VZDELÁVANIA SIEŤAMI UČIACICH SA V PODMIENKACH SPOLOČNOSTI INFORMAČNÝCH SIETÍ - TZV. MODEL UČIACICH SIETÍ).

TRENDY V ROZVOJI VZDELÁVANIA

OSLABENIE:

- **VZDELÁVANIA FORMÁLNEHO TYPU** („FORMAL LEARNING“) VZŤAHUJEME K INŠTITÚCIÁM URČENÝM NA VZDELÁVANIE A ODBORNÚ PRÍPRAVU (UDEĽUJÚ OFICIÁLNE UZNÁVANÉ DOKLADY O NADOBUDNUTÍ KVALIFIKÁCIE). AKO OTVORENÝ, ALEBO UZAVRETÝ ŠK. SYSTÉM.

• POSILNENIE:

- **NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE** („NON-FORMAL LEARNING“) MÔŽE BYŤ UMOŽŇOVANÉ NA PRACOVISKU A V RÁMCI AKTIVÍT OBČIANSKÝCH ZDRUŽENÍ A ORGANIZÁCIÍ (NAPR. MLÁDEŽNÍCKE ORGANIZÁCIE, ODBORY A POLITICKÉ STRANY). ALE I PROSTREDNÍCTVOM ORGANIZÁCIÍ, KTORÉ BOLI VYTVORENÉ NA DOPLNENIE FORMÁLNYCH SYSTÉMOV VZDELÁVANIA (NAPR. VÝTVARNÉ, HUDOBNÉ, ŠPORTOVÉ KRÚŽKY, SÚKROMNÉ HODINY AKO PRÍPRAVA NA SKÚŠKY).
- **INFORMÁLNE VZDELÁVANIE** (NEINŠTITUCIONÁLNE VZDELÁVANIE; „INFORMAL LEARNING“) JE PRIRODZENOU SÚČASŤOU KAŽDODENNÉHO ŽIVOTA. NA ROZDIEL OD FORMÁLNEHO A NEFORMÁLNEHO VZDELÁVANIA SA *NEMUSÍ BYŤ ZÁMERNÉ*.

	FORMÁLNE UČENIE (FORMAL EDUCATION)	NEFORMÁLNE UČENIE (NON-FORMAL EDUCATION) - LIBERAL EDUCATION, FREE-TIME EDUCATION, NON-CREDIT STUDY
CIELE	<p>Dlouhodobé, založené na oficiálnom hodnotení, Uznanej certifikácii (vysvedčenie, diplom).</p> <p>VZŤAHUJEME K INŠTITÚCIÁM URČENÝM NA VZDELÁVANIE A ODBORNÚ PRÍPRAVU (UDEĽUJÚ OFICIÁLNE UZNÁVANÉ DOKLADY O NADOBUDNUTÍ KVALIFIKÁCIE).</p> <p>JE POSKYTOVANÉ ŠKOLAMI V ŠKOLSKOM SYSTÉME AKO OTVORENÝ, ALEBO UZAVRETÝ ŠK. SYSTÉM.</p> <p>FORMÁLNE JE ZÁMERNÉ VZHĽADOM NA PERSPEKTÍVY UČIACICH SA</p> <p>JE REGULOVANÉ ŠTÁTOM</p>	<p>Zvyčajne neposkytujú školy, ale iné vzdelávacie ustanovizne. Krátkodobé, založené na špecifickom hodnotení bez oficiálne uznané certifikace, nebo dokladu. Je štrukturované (čo do počtu hodín, cieľov, podpory učenia sa). Najčastej. KULTÚRNO-OSVETOVÉ VZDELÁVANIE, ZÁUJMOVÉ VZDEL., MIMOŠKOLSKÉ VZD., OSVETOVÉ, KULTÚRNE OSVETOVÉ, MÔŽE BYŤ UMOŽŇOVANÉ NA PRACOVISKU A V RÁMCI AKTIVÍT OBČIANSKYCH ZDRUŽENÍ A ORGANIZÁCIÍ (NAPR. MLÁDEŽNÍCKE ORGANIZÁCIE, ODBORY A POLITICKÉ STRANY). ALE I PROSTREDNÍCTVOM ORGANIZÁCIÍ, KTORÉ BOLI VYTVORENÉ NA DOPLNENIE FORMÁLNYCH SYSTÉMOV VZDELÁVANIA (NAPR. VÝTVARNÉ, HUDOBNÉ, ŠPORTOVÉ KRÚŽKY, SÚKROMNÉ HODINY AKO PRÍPRAVA NA SKÚŠKY).</p> <p>N. je zámerné vzhľadom na perspektívy učiacich sa.</p>
ČAS	Dlhé cykly, stupne studia	Krátke cykly, průbežné kurzy
OBSAH	Standardizované, vstupné akademické požadavky determinované klientelou	Individualizovaný, výstupné, praktické požadavky determinované klientelou
SYSTÉM	Institucionalizovaný, náročný na zdroje, prísne štrukturovaný. centrován na učiteľa	Vychádzajúci z okolí, blízky komunita, šetriaci zdroje, flexibilný. centrován na učiaceho

INFORMÁLNE VZDELÁVANIE – EDUKÁCIA (INFORMAL LEARNING)

- NEINŠTITUCIONÁLNE VZDELÁVANIE,
- VYCHÁDZA Z KAŽDODENNÝCH AKTIVÍT JEDNOTLIVCA SPOJENÝCH S PRÁCOU, RODINOU ALEBO VOĽNÝM ČASOM,
- **NIE JE ŠTRUKTUROVANÉ** (ČO SA TÝKA CIEĽOV, POČTU HODÍN ALEBO PODPORY UČENIA SA).
- JE CELOŽIVOTNÝM PROCESOM
- JE PRIRODZENOU SÚČASŤOU KAŽDODENNÉHO ŽIVOTA.
- NA ROZDIEL OD FORMÁLNEHO A NEFORMÁLNEHO VZDELÁVANIA SA *NEMUSÍ BYŤ ZÁMERNÉ*
- MÔŽE BYŤ I *PRÍLEŽITOSTNÉ* (RANDOM LEARNING)
- DOKONCA VZDELÁVAJÚCI SA HO NEMUSIA ANI ROZPOZNAŤ, AKO PRISPIEVA K ICH VEDOMOSTIAM A ZRUČNOSTIAM.
- PODĽA VIACERÝCH AUTOROV JE VŠAK ZÁSADNÉ, NAPR. BENEŠ UVÁDZA,

ŽE AŽ **75%** (!) VŠETKÉHO ĽUDSKÉHO UČENIA
JE ZAHRNUTÉ DO INFORMÁLNEHO VZDELÁVANIA.

K AKÉMU TYPU VZDELÁVANÍ PATRÍ PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU?

- zaoberá sa predovšetkým štruktúrovanou, cielenou zámernou,
organizovanou, mimoškolskou edukáciou:

« VÝCHOVA VO VOLNOM ČASE PATRÍ K NEFORMÁLNEJ VÝCHOVE »

ZARIADENIA NA ROZVOJ V ČASE MIMO VYUČOVANIA SA SPÁJAJÚ SO ŠKOLOU

(a so školskými výchovno-vzdelávacími zariadeniami):

- **ŠKOLSKÉ DRUŽINY,**
- **ŠKOLSKÉ KLUBY,**
 - **STREDISKÁ PRE VOJNÝ ČAS DETÍ A MLÁDEŽE,**
- **DOMOVY MLÁDEŽE,**
- **DETSKÉ DOMOVY,**
- **ZÁKLADNÉ UMELECKÉ ŠKOLY,**
 - **JAZYKOVÉ ŠKOLY,**
- **OBČIANSKE ZDRUŽENIA,**
- **ZDRUŽENIA DETÍ A MLÁDEŽE,**
- **TELOVÝCHOVNÉ A ŠPORTOVÉ ORGANIZÁCIE,**
 - **KULTÚRNE A OSVETOVÉ ZARIADENIA,**
- **CIRKEV A NÁBOŽENSKÉ SPOLOČENSTVÁ.**

PRÍKLAD: KULTÚRNO-OSVETOVÁ EDUKÁCIA - MUZEUM

Neformální vzdělávání v muzejním prostředí - charakteristiky :

- *Dobrovolnost.*
- *Stanovený záměr, organizační formy, cíle* (nemusí být předem stanoveny).
- *Vědomé a holistické učení.* Návštěvník muzea si osvojuje poznatky a záměrně je rozvíjí, aby lépe porozuměl, uvědomuje si, co a jak se učí, sám hodnotí výsledky.
- *Partnerský vztah mezi účastníky a organizátory.*
- *Oceňování chyb.* Chyby jsou podnětem a příležitostmi k dalšímu rozvoji.
- *Role skupiny,* kdy jednotliví členové přinášejí další zdroj zkušeností či znalostí.
- *Odpovědnost za výsledky učení,* přičemž si účastník do jisté míry sám stanovuje, co se potřebuje naučit.
- Role muzejní instituce v oblasti neformálního vzdělávání působí na rozvoj jedince často v jeho volném čase, a to prostřednictvím organizovaných volnočasových aktivit.

DISKUSIA:

- Aké záujmy pestujete v rámci **ne**formálneho vzdelávania?
- Aké záujmy pestujete v rámci **in**formálneho vzdelávania a čo Vás k tomu doviedlo?

ČO JE VOĽNÝ ČAS?

- činnosť, do ktorej človek vstupuje s očakávaniami,
 - účastní sa na základe svojho slobodného rozhodnutia,
 - činnosť, ktorá prináša príjemné zážitky a uspokojenie.
-
- Nemecký autor Pieper hovorí o voľnom čase najmä ako o stave duše, stave ne-aktivity, mlčania.

(Pozrite rôzne podoby vymedzení v studijní opore).

Definičné podoby vymezení volného času (reziduálne, negatívne, pozitívne...)

Príklad:

1. REZIDUÁLNE - ako dobu, ktorá nám *ostáva* z celkového času 24 hodín, po odčítaní času potrebného na prácu, starostlivosť o rodinu, domácnosť, fyzické potreby a spánok.
2. V NEGATÍVNOM PONÍMANÍ – po splnení povinností nám ostáva (nejaký) čas...
3. V POZITÍVNOM ZMYSLE - **čas nezávislého, slobodného rozhodnutia sa, aké činnosti budeme vykonávať.**

Voľný čas ako čas **voľnosti a slobody**, ktorý má jednotlivec *mimo svojich povinností* **na sebarealizáciu a sebavyjadrenie podľa vlastných záujmov a potrieb** (čas na oddych, regeneráciu síl, relaxáciu).

Po skončení povinností, rekreáciu, zábavu a spoločenské kontakty.

FUNKCIE VOĽNÉHO ČASU

- PREVENTÍVNA (protistresové pôsobenie).
- REGENERAČNÁ (obnova duševných a fyzických síl po práci).
- KOMPENZAČNÁ (duševná hygiena).
- REKREAČNÁ (na odstránení únavy z vyučovania a práce - oproti odpočinkovým sú viac organizované – napr. pobyt v prírode, športové aktivity, hry, pohybové, tanečné, hudobné aktivity).

- **VOĽNÝ ČLOVEK** ČLOVEK VYUŽÍVA PODĽA SVOJHO UVÁŽENIA, NA ZÁKLADE SVOJICH ZÁUJMOV A POTRIEB. JE TO DOBA, KTORÁ ZOSTANE Z 24 HODÍN BEŽNÉHO DŇA PO ODČÍTANÍ ČASU, KTORÝ VENUJEME RODINE, DOMÁCNOSTI, PRÁCI ALE AJ FYZICKÝM POTREBÁM.
- **VÝCHOVA MIMO VYUČOVANIA.** PREBIEHA MIMO POVINNÉ VYUČOVANIE, USKUTOČŇUJE SA PREVAŽNE VO VOĽNOM ČASE „ NA VÝCHOVE DETÍ MIMO VYUČOVANIA SA PODIEĽA RODINA, ŠKOLA, ZARIADENIA PRE VÝCHOVU MIMO VYUČOVANIA, NIEKTORÉ ĎALŠIE SUBJEKTY A INÉ SPOLOČENSKÉ VPLYVY.“

OBSAHOVÉ ZAMĚŘENÍ PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU

V RÁMCI OBORU „PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU“ SE MŮŽEME ZAMĚŘIT NA ČTYŘI PRAKTICKÉ OBLASTI:

- **PEDAGOGICKÁ POMOC** (POMOC JEDNOTLIVCŮM A SKUPINÁM PŘI PROŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU)
- **METODICKÁ POMOC** (DIDAKTIKA, PŘÍPRAVA PROGRAMU)
- **MANAGEMENT VOLNÉHO ČASU** (VYTVÁŘENÍ ORGANIZAČNÍCH PODMÍNEK PRO VOLNOČASOVÉ AKTIVITY)
- **VOLNOČASOVÁ POLITIKA** (POLITICKÉ PŘEDPOKLADY PROŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU OBČANŮ)

VŠECHNY TYTO SMĚRY VYCHÁZÍ Z OBECNÝCH POZNATKŮ O VOLNÉM ČASE (VĚDY O VOLNÉM ČASE).

PROBLEMATIKE VOĹNÉHO ČASU SA V ČESKU VENUJE

- R. Opata, R. Sedlář, V. Bláha ,dálej M. Bartoš, B. Blížkovský, D. Franclová, B.Hofbauer, O. Holec, V. Hrdličková,
- D. Knotová, B. Kraus, S. Kučerová,
- V. Linhartová, J. Lokajíčková, J. Němec, J. Pávková, A. Pavlíková, L. Pecha,
- V. Poláčková, M. Přadka, V. Spousta, V. Staňková, S. Střelec, J. Škoda, J. Šolková – Taxová, M. Vážanský,
- Ch. Vorlíček, J. Zíta

ODPORÚČANÁ LITERATÚRA

- HOFBAUER, B.: *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. a kol.: *Úvod do pedagogiky*. Trnava: Pedagogická fakulta TU, 2007. ISBN 978-80-8082-145-6
- PÁVKOVÁ, J. : *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6
- PRUCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. : *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998